

Петро ШКРАБ'ЮК

ЛЮБОМИР СЕНИК: ЮВІЛЕЙНА СИЛЬВЕТКА

То було давно. А точніше – 26 червня 1930-го. Того дня в сім'ї вчителя Тадея Сеника та Михайлини (з дому Косовська) народився син Любомир. Це сталося у селі Чернихові біля Зборова (за Польщі Тернопільське воеводство).

Чернихів – всуціль українське село над Серетом, без римокатолицького костелу. Під час Першої світової війни воно було дощенту зруйноване. Лишень церква уціліла. А на протилежному березі – палац графа Потоцького: його білі стіни й далі величаво відбивалися в хиткій течії ріки...

У родині переповідали романтичну історію. Мамин дід Косовський (ім'я, здається, Володимир) брав участь у польському повстанні 1863 року, а після невдачі сховався від розгніваного царя в Галичині. І став управителем маєтків Потоцького. Був такий гарний, дужий та красномовний, що дочка графа Анна, всупереч волі батька, одружилася з ним – і зразу ж стала бідною: старий Потоцький позбавив її спадщини. Проте чоловіка Анна не покинула. Подружжя дало життя двом донькам та синові Петрові.

Петро Косовський мав трьох хлопців та дівчинку – майбутню матір Любомира. І всім дав освіту. Михайлина закінчила Фреблівські (педагогічні) курси, виховувала дітей в захоронці у Львові. Захворівши, повернулася до рідного села, де й познайомилася з новим учителем – Сеником. Невдовзі обидва стали під вінець.

Тадей Сеник. Він прийшов на світ у Тернополі, в багатодітній сім'ї ремісників. Студював в учительській семінарії. Вступив до Української Галицької Армії. Поляки інтернували його в концтаборі Счалкове коло Бидгоща. Повернувшись, насилу отримав посаду в Чернихові. Зате, як патріот і педагог, мав респект у всьому повіті.

Любомир пам'ятає ту тісну школу у звичайній селянській хаті, і як споруджували нову, але вчителювати в ній не довелось: полякишовіністи перевели батька до сусідньої Ігровиці. Пам'ятає, як

спалахнула німецько-польська війна – і на Румунію, через Ігровицю, а потім Заліщики переїжджав варшавський уряд; як вересневі поля 1939 р. толочили зірчасті танки, і мати, плачучи, кидала в полум'я дорогі українські часописи й книжки з батькової бібліотеки. Пам'ятає, як зловіще гавкали пси, коли вивозили людей на Сибір, а ще – як “перші совіти” у липні 41-го безладно відкочувались на схід, залишаючи по тюрмах гори трупів...

Яскраві враження – від повстанців. Он “визволителі” переслідують оунівця, безугаву стріляючи йому в слід – а він таки зник у житах. На евакуації в Синяві вони мешкають в одній хаті з красивою жінкою та чоловіком, не знаючи, що це – полковник УПА Павлишин (його зв'язковою стала двоюрідна сестра Сеника – Наталка). Цю ж Синяву поливають вогнем зі скорострільів повітряні шуліки, бо через село робив перемарш відділ УПА. Вдома до батька вночі навідується повстанці – його колишні учні – і співають з учительками-східнячками українських пісень.

Два інші епізоди закарбувалися особливо. Це (коли вчився в 9 класі у Великому Глубічку) розправа із зрадником-ястребком: хлопці затягли його в жито і вбили. Трьох підозрюваних посадили. Одного – найстаршого, Зварича – побили до невпізнання; так і пропав... А Глубічок, усі знають, – батьківщина Ярослава Стецька. У Плотичі (там Любомир закінчував 10 клас) директор попередив: “Завтра даєте заяви в комсомол”. А вночі село струсонув вибух. Хтось поклав у школі під бюст Сталіна тол – і вождь розлетівся в друзки...

Іспанська філологія. Вже на першій парі студентів повідомили, що вони працюватимуть у різних країнах. Сеник дотепер дивується, що його прийняли на цю “елітарну” спеціальність. Але похибку негайно виправили: відправили додому, буцімто за довідкою про батька-вчителя (щоб він, мовляв, не платив за навчання); він повернувся вчасно – а йому кажуть: ти прогуляв. І відрахували...

Рік опісля сидів удома. Слухав із саморобного радіоприймача “Голос Америки” і вів щоденник, який потім, у час страхітливих обшуків у Львові, спалив. 1949-го вступив на історико-філологічний факультет Львівського педінституту – і того ж року ходив на похорон Галана, який зусбіч був обставлений похмурими карателями. А далі – диплом, вчителювання у селі Мшана під Львовом (проти бажання його зробили завучем), аспірантура в тому ж педінституті, по її закінченні – смуга безробіття.

Річ у тім, що Сенік складав поривні строфи про Україну, підпілля, борню з ворогом – і через неухважність того, кому передав зошит, вірші опинилися в КГБ. Чому так сталося, це окремий епізод, який вимагає уважного дослідження. Відтоді й виникли ускладнення. За кілька років Сенік п'ять разів змінював роботу, власне – це чинив не він, а спецслужби. На щастя, політична “відлига” була в розповні і 1964-го його прийняли до Інституту суспільних наук у відділ літератури, яким завідував Степан Щурат – син славного поета й академіка. Це була незабутня школа ідей, школа утвердження особистості. І, звичайно, нові клопоти й хвилювання.

Тему кандидатської дисертації йому накинули згори: відтворити літературну історію роману Андрія Головка “Мати” – твору спрофанованого на догоду кон'юнктури. У Києві молодий дослідник зустрівся з письменником, і той щиро зізнався: “Якби я не переробив – мене на світі уже б не було”. Тому науковий керівник, Василь Півторадні, порадив розглянути цей твір Головка у загальному літературному процесі того часу. Та навіть у такому варіанті головний опонент, Семен Шаховський, дав критичну рецензію, яку, однак, врівноважив другий опонент – Леонід Коваленко. Та й Сенік на кожне зауваження уклав ґрунтовні відповіді-пояснення, і науковий ступінь йому було присуджено. Зразу ж після захисту він готує монографію про становлення українського роману у 20-ті роки. У видавництві “Наукова думка” книгу відредагували і... забракували. Бо у Львові постала “справа” Добоша з Бельгії, у Польщі – “справа” Зеленої, у Києві заарештували Дзюбу, погромник Маланчук – “довгоносик”, як його іменує Сенік, – перебрався до ЦК (секретар з ідеології) – і 70% запланованих видавничих тем викреслив. У тому числі й працю Сеніка. А Степан Крижанівський атестував його, як “ревізійніста”: опублікував у “Радянському літературознавстві” (нині “Слово і Час”) статтю, цілком спрямовану проти Сеніка. “Це моя супернаївність, – підсумовує він, – досліджувати у ті часи творчість Хвильового чи інших майстрів “розстріляного відродження”, і це моя найгучніша пригода в Інституті”. Після цієї пригоди його сім років ніде не друкували. Тоталітарна влада була вельми пильною до слова, яке не вкладалося в її прокрустове ложе.

Інші “пригоди” не забарились. Посилились чергові нагінки на українство. Відділ літератури вважали “кублом націоналізму”, з нього на пенсію – зразу ж після захисту докторської дисертації –

відправили Шурата, відтак знаного і талановитого Григорія Нудьгу... Врешті-решт цю структурну ланку на початку 70-их ліквідували, а частину співробітників перевели у відділи атеїзму, мовознавства, новітньої історії. Аж 1990-го відділ літератури відновили, і він плідно запрацював. Сеніка тим часом підхопили хвилі національного відродження – і опиратися він не міг. Не мав права.

Травень 1990-го. Цього місяця Любомира Сеніка обирають головою Львівської крайової організації Народного Руху України. Допіру Провід очолював енергійний професор-фізик Орест Влох. Та ось Влоха обрали народним депутатом Верховної Ради першого демократичного скликання – і його місце заступив Сенік. І головував понад рік. “Я здійснював колегіальне керівництво, – зазначає Любомир Тадейович. – Тобто усім Проводом. Коли у Москві мусолився путч, ми (двоє-трьох людей з Проводу) опрацювали сценарій переходу Руху на нелегальне становище, а весь архів і техніку завчасно перевезли в затаємнене приміщення. Коли ж готувався грудневий Референдум і вибори Президента, львівський Рух видрукував й надіслав у східні й південні області мільйони листівок”.

Робота воістину була доконана величезна і якраз у доленосний для України час. Цим не можна не пишатися. Коли ж Рух заходилися перетворювати в партію, Сенік залишився на первісних засадах його творення. Передав кермо іншому. І аж тоді всерйоз засів за науку.

Докторська дисертація. Тема – “Український роман 20-их років: проблема національної ідентичності”. Тобто повернувся до теми, освоєної ще наприкінці 60-их. “Я зустрівся з тривожним явищем, – каже Сенік. – У 20–30-ті роки було написано низку романів українською мовою, але з антиукраїнських позицій, проти свого ж народу. Ці твори, за висловом Донцова, постали у світлі чужої доктрини. І тут я поділяю тезу цього публіциста-мислителя, що роздвоєні душі вартісної літератури створити неспроможні”.

Сенік перший впроваджує в українське літературознавство два нові визначення: *трагічна свідомість*, себто література про трагізм народу народу (найдужче нею просякнуте письменство 20-их років) та *роман опору*, себто роман опозиції до режиму. Приклад такої художньої опозиції – проза Миколи Хвильового. Сенік також задекларував, збентеживши деяких дослідників, що в добу “розстріляного відродження” (вислів Юрія Лавріненка) в літературі як

напрям і метод визрів український екзистенціалізм (той же Хвильовий, Михайло Івченко, Валер'ян Підмогильний та ін.).

“У чому я бачу національну ідентичність? У способі мислення і способі переживання, – ділиться думками Сенік. – Іншими словами, в гармонійному ладі думок і ладі почувань. А конкретніше – це збереження глибинної української традиції: мови, звичаїв, віри, у т.ч. й національного міту. Дисертацію я захистив у Києві 95-го, і цього ж року львівський “Дзвін” опублікував мій роман. Дві символічні події. Я от тільки міркую: звідки це береться?” .

Електричка “Львів-Трускавець” уже проминула Дрогобич (ми їхали до курортного містечка на Шашкевичівські читання), і Любомир Тадейович неквапно розглядав гілочки родовідного дерева, мимоволі захоплюючись сам. Адже там угледів ту зав'язь, з якої постав і його дар як науковця та прозаїка. У його роді були і вояки УПА, і члени ОУН, і навіть командири імперського війська. Так, батьків брат Михайло воював в УГА, відтак під загрозою розстрілу вступив до школи червоних старшин, дослужився до полковника. Хоч, якби не був “западенцем”, міг би мати рангу й генерала.

Були в роді й суто творчі особистості. Насамперед – дядько Яків Косовський, теж вояка УГА, літератор, який писав п'єси, історію рідного Чернихова, краєзнавчі статті, спогади з часів національного зриву, новели. Найпопулярніша – алегорія “Стрілецька слава”, її конфіскувала польська цензура. Митрополит Шептицький порадив авторові звернутися до суду – і відомий в усьому краї адвокат Баран допоміг виграти справу. Син Якова – Володимир – став художником. Донині прикрашає храми, малює ікони. За радянської влади подався до Бару на Вінничині та віднайшов товаришів свого стрія (батькового брата) Влодка, вояка УГА, який помер тут, у “чотирикутнику смерті”, на тиф. Товариші показали його могилу. Володимир Косовський також поставив у Чернихові на свої кошти пам'ятник Шевченкові на повен зріст – відлив його у металі.

Настроеві акварелі творила й двоюрідна сестра Сеніка – Ярослава (про неї писав у “Дзвоні” Роман Горак). Ще одна двоюрідна сестра – Софія працювала вчителькою, двоюрідний брат Юліан мав богословську освіту (він, до речі, знався із стигматиком Степаном Навроцьким, учителем біології (зараз на пенсії) був і його рідний брат Юрій. Зрештою і батько Тадей мав творчу натуру: грав на скрипці, знав три іноземні мови, безнастанно читав книжки.

Отож, ніщо з порожнього не виникає. Тим-то й Сенік ще в юності звертається до музи, а в 1975-76 роках, у розпал переслідувань українства, кладе “до шухляди” роман “Ізійди, сатано!” “То було, як мана, – оповідає Любомир Тадейович. – Де не йду: в парку, на вулиці, в інституті – а перед очима картини, зримі образи – лиш сідай і пиши...” І написав. Та надрукував аж 1995-го у журналі “Дзвін” (№№10-11). Роман про напрочуд складний, суперечливий шлях української інтелігенції у тих самих 60-70-их роках нашого століття, як і про відгомін 40-50-их. Уривки з роману і кілька ранніх новел ще 1989-го вмістив Михайло Осадчий у самвидавівському журналі “Кафедра”. Але під псевдонімом Андрій Бескид.

Та аж 1998-го львівське видавництво “Академічний експрес” випустило окрему книжку новел та повість (“Загін смерті”) під загальною назвою “На червоному полі”. Якщо рахувати літературознавчі й релігійні дослідження, то це шоста книжка Сеніка. Сьому (уже згадуваний роман “Ізійди, сатано!”), до речі, відзначений Міжнародною літературною премією імені Богдан Нестора Лепкого, пропонує читачам колишній літстудієць Любомира Тадейовича – Ігор Трач, нині лікар, поет, який живе в Німеччині, видає для українців у Європі альманах “Зерна” та цілу серію книжок українських авторів. Енергійний організатор, сам він разом із закордонними українцями став ініціатором цієї премії на відзначення книжок, які поповнили духовну скарбницю нашої літератури. Приємний подарунок, до ювілею. Він був би ще приємніший, якби вийшли всі художні твори, а це близько 50 аркушів. Монографія про український роман після довгих пертурбацій нарешті побачила світ.

І все ж віримо, що вони будуть опубліковані. І будуть нові замисли, і нові твори. Бо їх автор щодня в аурі творчого горіння. І це йому належать значущі рядки:

*У невідоме птах летить,
За синім обрієм розтане,
За тим, за берегом незнаним, –
Душа для вічності постане,
Хоч днесь – лиш незворотна мить.*